

ДРОЗДОВ Олександр Михайлович

професор, доктор юридичних наук,
заслужений юрист України, адвокат,
член Комісії з питань правової реформи при
Президентові України,
член Апеляційної палати НАЗЯВО,
член Науково-консультативних рад при
Конституційному Суді України та Верховному Суді,
почесний професор кафедри кримінального права та
кримінології, міжнародного публічного права та
міжнародних відносин Юридичного факультету
Університету Барселони,
адвокат-партнер Адвокатського об'єднання «Лапчинський та партнери»
(м. Барселона, Королівство Іспанія)
професор кафедри кримінально-правових та
адміністративно-правових дисциплін Юридичного факультету
ПВНЗ «МЕГУ імені академіка Степана Дем'янчука»,
(м. Рівне, Україна)
доцент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

ДРОЗДОВА Олена Валеріївна

доцентка, кандидатка юридичних наук, адвокатка,

почесна професорка кафедри кримінального права та
кримінології, міжнародного публічного права та
міжнародних відносин Юридичного факультету
Університету Барселони
(м. Барселона, Королівство Іспанія)
доцентка кафедри кримінально-правових та
адміністративно-правових дисциплін Юридичного факультету
ПВНЗ «МЄГУ імені академіка Степана Дем'янчука»,
(м. Рівне, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 5 § 1 ЄКПЛ ДО ОСІБ ІЗ ПСИХІЧНИМИ РОЗЛАДАМИ: СПРАВА «М.А. ПРОТИ ЛАТВІЇ»¹

Проблематика поєднання підстав позбавлення волі за статтею 5 § 1 (а) («після засудження») та (е) («психічнохворих») загострюється, коли національний суд уже наказав розміщення в психіатричній лікарні, однак особа продовжує відбувати покарання у звичайній установі. Такі ситуації породжують ризик довільності мети позбавлення волі та підривають ефективність лікування, що прямо зачіпає стандарти Конвенції і міжнародні пенітенціарні норми. На прикладі рішення ЄСПЛ у справі *М.А. v. Latvia (Application no. 55234/21)* від 6.11.2025 показово, як затримка з переведенням та відсутність індивідуалізованої програми лікування дискредитують «терапевтичну» логіку п. (е).

---

¹ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-245699>.

Юриспруденція ЄСПЛ у справах про психічне здоров'я ув'язнених сформувала трикритеріальну перевірку п. (е) (встановлений розлад; ступінь, що виправдовує примусове тримання; збереження розладу) і вимоги до «відповідного середовища» з реальною терапією (*Rooman v Belgium* [GC]). В аспекті співвідношення підпунктів (а) та (е) Суд визнає можливість кумуляції підстав, але вимагає, щоб мета і умови тримання відповідали підставі, яка фактично визначає характер позбавлення волі (*W.A. v Switzerland; Brand v the Netherlands; Erkalo v the Netherlands*). Міжнародні стандарти (ЄТР; Правила Мандели) забороняють тримати осіб із тяжкими психічними розладами у звичайних в'язницях, наголошуючи на якнайшвидшому переведенні до психіатричних закладів.

Коротко про факти. Заявниця, засуджена у першій справі до 4 років позбавлення волі, в другій справі пройшла стаціонарну й амбулаторну судово-психіатричні експертизи, які підтвердили стан, несумісний із відбуванням покарання. 13.07.2021 суд наказав поміщення до загальної психіатричної лікарні на 6 місяців, але фактично її ще майже пів року тримали у звичайних тюремних установах, де допомога не виходила за межі базової і не включала індивідуалізованої програми лікування. Лише 04.02.2022 інший суд звільнив від подальшого відбування покарання і забезпечив госпіталізацію.

Заявниця скаржилася, що її тримання у звичайних тюремних установах між 13 липня 2021 року і 4 лютого 2022 року було незаконним, оскільки вона не отримала призначеного судом примусового психіатричного лікування в лікарні.

Оцінка Суду

(а) *Загальні принципи Пункти 78–85.* Стаття 5 § 1 містить вичерпний перелік підстав позбавлення волі; допустимі одночасно кілька підпунктів. Позбавлення волі має бути «законним» і не довільним; має відповідати меті

відповідного підпункту і узгоджуватися з місцем/умовами тримання. Для підп. (а) «conviction» охоплює і встановлення вини, і призначення покарання. Для підп. (е) щодо «осіб із психічними розладами» — потрібні три мінімальні умови (встановлення розладу, характер/ступінь, що виправдовує примусове тримання, і збереження розладу). Таке тримання має терапевтичну мету; потрібне належне медичне середовище з реальними терапевтичними заходами та індивідуалізованою програмою. Ненегайне поміщення може затримуватися лише в розумних межах; значна затримка знижує ефективність лікування і може порушувати статтю 5.

(b) Застосування до цієї справи. Параграфи 86–88. Існували два окремі провадження. У період 13.07.2021—4.02.2022 позбавлення волі ґрунтувалося як на вироку від 13.03.2018 (підп. (а)), так і на ухвалах від 13.07.2021 та 5.01.2022 про поміщення до психіатричної лікарні (підп. (е)). За національним правом тримання було «законним».

Параграфи 89–93. Водночас від 13.07.2021 мета тримання за підп. (е) стала терапевтичною і стала несумісною з карною метою тримання за підп. (а). Суд не погодився, що причинний зв'язок із вироком зберігся після 13.07.2021. Ухвала від 13.07.2021 набула чинності 10.08.2021, була вручена 18.08.2021, однак заявниця ще майже шість місяців перебувала у звичайних тюремних установах (зокрема у в'язниці Цґусіета), де лікування не виходило за межі базового і не було індивідуалізованої програми — це не відповідає стандартам Конвенції. Хоча процедури національного права вимагали спеціального рішення про звільнення від подальшого відбування покарання, відсутність належної координації між судами у двох провадженнях (зокрема повторне, без пояснень, призначення експертизи 27.09.2021) спричинила значну затримку, посилену обмеженнями через пандемію COVID-19.

Отже, тримання заявниці у звичайних тюремних установах після ухвали про поміщення до психіатричної лікарні не відповідало меті статті 5 § 1 (е). Було порушено статтю 5 § 1 Конвенції.

Щодо застосування статті 41 Конвенції. Стаття 41 передбачає справедливу сатисфакцію.

А. Шкода. Параграфи 95–97. Заявниця просила відшкодувати моральну шкоду; Уряд заперечував через відсутність конкретної суми і причинного зв'язку. Враховуючи характер порушення, Суд присудив 9 000 євро як відшкодування моральної шкоди плюс податки, якщо такі нараховуються.

В. Судові та інші витрати. Окремих вимог не заявлено, крім правової допомоги; отже, присудження не здійснюється.